

Nr 96.

Av herr **Anderson** i Norrköping m. fl., angående upprättandet av en nyspråklig gymnasielinje vid de allmänna läroverken.

Redan sedan lång tid tillbaka har från många av den högre skolundervisningens målsmän den tanken framförts, att vid sidan av de två nu existerande linjerna å gymnasiet en tredje sådan, nämligen en nyspråklig linje, borde upprättas. Detta krav hade också beaktats av den år 1918 tillsatta skolkommissionen i dess den 28 april 1922 avgivna betänkande (I, sid. 283—342). Kommissionen ansåg bland annat att *intet tvivel kunde råda därom att ett relativt betydande antal av de dåvarande läroverkens studenter icke erhöle en för deras framtida verksamhet fullt lämplig förutbildning å vare sig latin- eller realgymnasiet*. Även de år 1924 tillkallade skolsakkunniga ha i sitt den 18 februari 1926 avgivna betänkande (sid. 237—254) givit tanken på en nyspråklig linje sitt stöd. Förslag om inrättande av en dylik linje upptogs också i Kungl. Maj:ts proposition (nr 116) till 1927 års riksdag angående omorganisation av det högre skolväsendet.

Då riksdagen år 1927 beslöt att gymnasiet skulle omorganiseras med införande av s. k. rörlig linjedelning, menade man att härigenom också de önskemål, som föranlett kraven på upprättandet av en nyspråklig linje, skulle kunna tillgodoses. Det blev emellertid snart tydligt och har under de senaste åren blivit alltmera uppenbart, att så i själva verket icke var fallet. Enligt den år 1927 beslutade gymnasiorganisationen ha nämligen eleverna vid inträdet på gymnasiet allt fortfarande att välja mellan latinlinjen och reallinjen, den förra med latin, den senare med matematik som huvudämne; i de båda högsta ringarna begränsas sedan antalet ämnen till (i regel) åtta, nämligen fem fasta ämnen och tre tillvalsämnen, men fortfarande finnas blott två linjer, representerade av två grupper av fasta ämnen, den ena med latin, den andra med matematik som huvudämne. Eleverna ha alltså att välja mellan *antingen* en dryg kurs i latin *eller* en dryg kurs i matematik (att den senare genom 1933 års läroverksstadga icke oväsentligt minskats inverkar icke på här berörda förhållande). Helt naturligt präglas de båda linjerna var och en av sitt huvudämne. Latinlinjen med sin klassiskt-humanistiska inriktning ger en god förutbildning för studier av nämnda art vid universitet och högskola. Reallinjen är en matematiskt-naturvetenskapligt inriktad linje, lämpad för elever med intresse särskilt för dessa ämnesområden och avsedd att giva dem den nödvändiga förutbildningen för matematiska och naturvetenskapliga studier vid universitet och högskola samt för inträde vid t. ex. tekniska högskolan. Att den reallinje, som tillskapades genom 1933 års läroverks-

stadga, kanske ej är i stånd att på ett fullt tillfredsställande sätt fylla dessa sina uppgifter, är ett förhållande som nedan skall något beröras, men som i övrigt icke inverkar på vad här sagts.

Däremot saknas alltjämt, såsom av ovanstående torde framgå, för de elever, vilka efter avlagd studentexamen ha för avsikt att ägna sig åt någon av nutidens många praktiskt betonade levnadsbanor — t. ex. affärs- eller bankverksamhet — möjlighet att å det nuvarande gymnasiet erhålla en fullt tillfredsställande förutbildning. Detsamma gäller f. ö. även åtskilliga av de elever, vilka ämna fortsätta sin utbildning vid fackhögskolor. Alldeles särskild uppmärksamhet synes härvid det förhållandet för tjäna, att bland dem, som befinna sig i detta läge, äro även de elever, vilka ha för avsikt att ägna sig åt läkarens kall. Välja dessa elever latinlinjen, nödgas de, innan de kunna påbörja sina medicinska studier, komplettera sin examen i fysik och kemi, eventullt även i biologi, samt fr. o. m. år 1935 (då studentexamen första gången skall avläggas enligt bestämmelserna i 1933 års stadga) efter all sannolikhet även i matematik. Välja de åter reallinjen med tillval av biologi, fysik och kemi, vilka ämnen de behöva för sitt levnadskall, blir deras utbildning i främmande språk i hög grad otillfredsställande, i det att de då få läsa blott ett av dessa språk (engelska). Detta mycket allvarliga missförhållande, som också påpekats i ett av medicinska fakulteten vid Uppsala universitet förra året avgivet utlåtande, och som givetvis bidrager att ytterligare förlänga läkarnas redan förut synnerligen långa och dyrbara utbildning, beror som lätt inses just på saknaden av en på lämpligt sätt anordnad nyspråklig gymnasielinje.

Samma nödvändighet att komplettera sin studentexamen, som här påvisats för de blivande läkarna, föreligger även för ett mycket stort antal andra elever. En undersökning av fyllnadsprövningarnas (kompletteringarnas) omfattning vid de svenska läroverken under åren 1923—1932 ger nämligen följande resultat:

	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
Nyblivna studenter.....	2,006	2,212	2,336	2,536	2,547	2,568	2,280	2,248	2,293	2,323
Kompletteringar	1,105	1,153	1,297	1,318	1,536	1,259	1,451	1,723	2,169	2,359
Antal kompletanter ...	657	623	708	684	868	829	945	1,060	1,263	1,379

Redan antalet fyllnadsprövningar, sådant det framgår av ovanstående tabell, är ägnat att väcka verklig förvåning. Från att tidigare ha varit mera måttligt, har detsamma under de sista åren ökat synnerligen kraftigt och översteg år 1932 t. o. m. antalet nyblivna studenter. Jämför man antalet kompletterande med antalet av dem som föregående år avlagt studentexamen — fyllnadsprövningarna äga ju åtminstone i regel rum under det första året efter studentexamen — så finner man att detta år 1932 utgjorde icke mindre än 60 procent av studentantalet år 1931. Detta innebär alltså att betydligt mer än hälften av dem, som år 1931 avlade

studentexamen, nödgats komplettera densamma i ett eller (ofta) flera ämnen.

De förhållanden, som fått sitt uttryck i dessa siffror, kunna med skäl göra anspråk på allvarlig uppmärksamhet. Även med hänsyn tagen därtill, att många av dem som undergå fyllnadsprövning efter avlagd studentexamen göra detta i avsikt att i ett eller annat ämne erhålla högre betyg — därtill tvingade av den allt skarpare konkurrensen vid inträdet till talrika högre utbildningsanstalter — kan man dock ej bortse från att den snabba ökningen av antalet fyllnadsprövande också — och förmodligen till ganska väsentlig del — måste bero på att gymnasiet ej kunnat ge dessa elever den förutbildning, som för dem varit nödvändig. Den snabba ökningen av antalet fyllnadsprövningar såväl som av antalet fyllnadsprövande just under de senaste åren synas tyda på att detta missförhållande ytterligare skärpts genom gymnasiets omorganisation i enlighet med riksdagsbeslutet 1927. I själva verket var ett sådant resultat av omorganisationen att förvänta på grund av den ämnesbegränsning, som då infördes och om vilken ovan talats. Genom 1933 års stadga har denna ämnesbegränsning ytterligare skärpts, i det att den fria tillvalsrätten väsentligt inskränkts; man har således anledning vänta att de fyllnadsprövandes antal skall som resultat härav ytterligare stiga.

Systemet med en begränsning av skolämnenas antal under de båda sista gymnasieåren erbjuder utan tvivel många och betydande fördelar, och även en viss begränsning av tillvalsrätten kan försvaras, om den sker med måtta och klok urskiljning; men båda dessa åtgärder måste tydligen också öka svårigheterna för eleverna att få med just de ämnen, vilka för dem äro nödvändiga med hänsyn till deras val av levnadsbana. Dessa ofrånkomliga olägenheter kunna givetvis motverkas genom att en ökad linjedelning kommer till stånd, och här föreligger alltså ytterligare ett viktigt skäl för en sådan. Enklast och efter allt att döma även effektivast synes målet kunna vinnas genom upprättandet av en nyspråklig linje; och det är säkerligen ingen tillfällighet att kravet på upprättandet av en sådan linje just under de båda sist förflutna åren framförts med ständigt ökad styrka och från allt vidare kretsar såväl bland den högre skolundervisningens målsmän som av det praktiska livets män. Det torde knappast kunna bestridas, att så länge en dylik linje saknas å det svenska gymnasiet, så länge äger skolkommissionens här ovan anförda uttalande alltjämt giltighet; ja, med ledning av de ovan anförda siffrorna för antalet komplettanter efter avlagd studentexamen torde man vara berättigad antaga att *för närvarande knappast mera än omkring hälften av gymnasiets elever erhålla en för dem fullt lämplig förutbildning*. Detta resultat överensstämmer f. ö. synnerligen väl med det, som erhållits vid en för något år sedan utförd undersökning vid ett av våra större läroverk över linjevallet inom gymnasiet; därvid förklarade nämligen, enligt vad

som inhämtats, cirka hälften av eleverna, att de skulle ha valt nyspråklig linje, om denna möjlighet hade stått dem till buds.

Även en annan och synnerligen beaktansvärd fördel synes kunna vinnas genom upprättandet av en på lämpligt sätt anordnad nyspråklig linje. Som bekant har studentantalet under de senaste decennierna visat en ökning, som synes vara alltför snabb och som närmare belyses i nedanstående tabell.

Antalet avlagda studentexamina i Sverige 1900—1933.

1900	968	1912	1,685	1924	2,212
1901	994	1913	1,780	1925	2,336
1902	1,033	1914	1,836	1926	2,536
1903	1,122	1915	1,936	1927	2,547
1904	1,196	1916	1,927	1928	2,568
1905	1,322	1917	1,970	1929	2,280
1906	1,367	1918	2,033	1930	2,248
1907	1,519	1919	1,960	1931	2,293
1908	1,622	1920	2,048	1932	2,323
1909	1,666	1921	1,967	1933	2,389
1910	1,544	1922	2,020		
1911	1,535	1923	2,006		

En sådan ansvällning av studentantalet som den, om vilken denna tabell talar, medför givetvis påtagliga risker, varom också en livlig diskussion förts i pressen och annorstädes. Det ligger nära till hands att vänta att den även skulle medföra en ökad tillströmning till de s. k. lärda yrkena; och så har som bekant också blivit fallet. I själva verket äro förhållandena härvidlag ännu mera oroande. Sålunda har antalet inskrivna studenter vid Uppsala universitet under tioårsperioden 1922—1932 ökats med 27 procent, vid Stockholms högskola under samma tid med 49 procent, vid Lunds universitet med 59 procent och vid Göteborgs högskola med 95 procent. Till jämförelse kan nämnas att folkmängden i Sverige under samma tioårsperiod ökats med blott 3,8 procent. Det är ju också ett väl känt förhållande att de från universitet och högskolor utexaminerade numera möta allt större svårigheter, då det gäller att vinna anställning, ett tillstånd som efter allt att döma inom en nära framtid kommer att ytterligare förvärras. Här skymtar det synnerligen allvarliga problemet om ett »akademiskt proletariat», vilket som bekant redan i vissa andra länder blivit en skrämmande realitet, och det är därför naturligt att åtgärder häremot — såsom t. ex. möjligheten att fordra kvalificerade betyg som villkor för inträde vid universiteten — diskuterats. Det förefaller emellertid som om den närmast till hands liggande och sannolikt också den effektivaste åtgärden vore en förändring av gymnasiets organisation i sådan riktning att åtminstone en av gymnasiets linjer öppnade

mera direkta möjligheter för inträde på praktiskt betonade levnadsbanor än vad nu är fallet. Som ovan visats ger nämligen framför allt latinlinjen men även reallinjen en utbildning, som i första hand är avsedd att tjäna som underlag för fortsatta studier vid universitet och högskolor. Det är ju då icke så underligt att en stor del av de nyblivna studenterna också söka sig till sådana bildningsanstalter. Så länge den utbildning, som gymnasierna vid våra allmänna läroverk ge, är övervägande inriktad på att — jämte bibringandet av ett visst mått av allmänbildning — förbereda för vidare studier vid högre utbildningsanstalter, så länge kan man rättvisligen icke vänta att eleverna efter avlagd examen icke desto mindre skola frivilligt söka sig till andra levnadsbanor, så att trängseln vid universitet och högskolor lättas. I och med upprättandet av en på ändamålsenligt sätt anordnad nyspråklig linje komme däremot detta förhållande efter allt att döma att ändras, då man torde kunna antaga, att ett icke ringa antal elever från denna linje i stället för att ägna sig åt fortsatta studier skulle komma att söka sig in på mera praktiskt betonade levnadsbanor, något som givetvis såväl ur nationalekonomisk som ur talrika andra synpunkter vore i hög grad önskvärt.

Slutligen bör också erinras därom att i våra nordiska grannländer, såväl i Norge som i Danmark, nyspråklig gymnasielinje redan finnes. Den kan i dessa länder glädja sig åt en synnerligen god anslutning. Även Finland står, enligt vad som uppgivits, omedelbart inför upprättandet av nyspråklig linje å gymnasiet. Ur dessa fakta torde betydelsen och behovet av en nyspråklig gymnasielinje i länder, där förhållandena äro i stort sett likartade med de i vårt land rådande, klart framgå.

Från vissa håll ha icke desto mindre en del betänkligheter yppats mot tanken på upprättandet i vårt land av en nyspråklig gymnasielinje.

Sälunda har den meningen framförts, att den kraftiga ökningen av studentantalet och den alltför starka tillströmningen till universitet och högskolor vore en företeelse, som väsentligen sammanhängde med den nu rådande ekonomiska krisen och som komme att lätta så snart densamma upphörde. De ovan anförda siffrorna giva emellertid knappast något stöd åt detta påstående, i det de bland annat visa att studentantalet ökades snabbare före krisen än under densamma. Det är skäl att erinra därom att den ekonomiska krisen knappast gjorde sig gällande i vårt land före år 1931, men att de missförhållanden, som här påtalats, gjort sig gällande långt tidigare. Därmed skall ej bestridas att icke krisen möjligen bidragit att något öka tillströmningen till de teoretiska banorna, ehuru detta säkerligen skett i långt mindre grad än man stundom föreställt sig. I varje fall är det svårt att förstå huru detta förhållande skulle kunna tjäna som argument mot upprättandet av en nyspråklig gymnasielinje.

Man har emellertid också stundom kunnat höra den meningen uttalas, att det icke vore lämpligt att genom upprättandet av en nyspråklig gymnasielinje bereda elever tillfälle till en mera praktiskt betonad utbildning

under en sådan ekonomisk kris som den nu rådande, då svårigheterna att erhålla anställning även i mera praktiskt betonade yrken voro stora. Häremot kan först och främst invändas att — bortsett från det faktum att en skolorganisation ju dock icke kan avses för krisförhållanden utan för de (efter allt att döma snart återvändande) normala förhållandena — det i varje fall omöjligen kan anses berättigat att undandraga de elever, vilkas anlag och intressen hänvisa dem till att söka sig in på praktiska levnadsbanor, tillfälle till en för sådana banor anpassad förutbildning. Vidare kan erinras om det väl bekanta förhållandet, att även inom andra yrken — och kanske framför allt inom sådana, till vilka reallinjen utgör en förberedelse — en ekonomisk kris medför en stark åtstramning i fråga om antalet lediga platser.

Skäl av dylikt slag gentemot upprättandet av en nyspråklig gymnasie-linje äro sålunda ohållbara.

Det har under diskussionen om skolan vidkommande frågor i pressen och annorstädes ibland påståtts att efter genomförandet av 1933 års läroverksstadga reallinjen — som genom denna stadga fått sin matematik-kurs icke oväsentligt minskad — skulle kunna i viss mån betraktas som en nyspråklig linje. Det felaktiga i denna uppfattning framträder kanske tydligast om man undersöker, huru valet av tillvalsämnen utfallit bland realisterna vid början av höstterminen 1933, då sådant val för första gången skedde enligt den nya stadgans bestämmelser. Det visade sig nämligen härvid att icke mindre än 52 procent av realisterna valde tillvalsgruppen 6 (biologi, fysik och kemi). *Över hälften av realisterna blevo alltså »enspråkiga»* med engelska som det enda främmande levande språket (att några få därjämte fingo tillstånd att medtaga ett annat språk som tilläggsämne inverkar ej på vad här sagts, då godkänt betyg ej fordras i tilläggsämne och elev för övrigt endast mera undantagsvis kan beräkna att få läsa ett sådant). Att under dylika förhållanden tala om reallinjen som en form av nyspråklig linje, måste alltså sägas vara i hög grad missvisande. Visserligen kan elev även på reallinjen tillvälja främmande levande språk, men han går då i stället miste om andra viktiga (särskilt naturvetenskapliga) ämnen. I detta sammanhang må hänvisas till vad ovan sagts om den form av förutbildning, som för blivande läkare är önskvärd. Reallinjens allmänna läggning är, som ovan framhållits, en annan än den nyspråkliga linjens.

Man har också givit uttryck åt den meningen att vad skolan efter de senaste årens snabbt varandra avlösande läroverksstadgor främst hade behov av, vore arbetsro i stället för ett fortsatt reformefande. Häri ligger tvivelsutan mycken sanning. Emellertid synes för närvarande, åtminstone vad gymnasiet beträffar, inga som helst utsikter förefinnas för en sådan arbetsro. Här må sålunda erinras därom att ecklesiastikministern nyligen av Kungl. Maj:t bemyndigats tillkalla sakkunniga för utredande av frågan om stärkande av de klassiska språkens ställning på gymnasiet,

liksom också om de av Föreningen för matematiskt-naturvetenskaplig undervisning och Biologilärarnas förening i offentliga uttalanden framförda kraven på revision av 1933 års läroverksstadga vad angår matematikens och naturvetenskapernas ställning särskilt å gymnasiet. Ett undanskjutande av tanken på upprättandet av en nyspråklig linje av den orsaken, att skolans arbetsro nu icke borde störas, synes alltså så långt ifrån vara motiverat, att istället allt talar för att detta förslag upptages till prövning jämte övriga nu aktuella uppslag. Skulle de klassiska språkens ställning på latinlinjen ytterligare stärkas och samtidigt matematik och naturvetenskap åtminstone på reallinjen återfå den ställning, de före ikraftträdandet av 1933 års läroverksstadga innehade — ett krav som i längden väl näppeligen torde kunna avvisas — kommer självfallet önskemålet om upprättandet, vid sidan av de båda starkt specialiserade äldre linjerna, av en nyspråklig linje, mera praktiskt inriktad och skänkande vad man skulle kunna kalla modern allmänbildning, att ytterligare starkt accentueras.

Slutligen har också påståtts att en nyspråklig linje med nödvändighet måste bliva alltför lätt i jämförelse med latin- och reallinjen och alltså kunde väntas draga till sig företrädesvis svagare begåvningar. Detta påstående har redan tidigare bemötts av bland annat 1924 års skolsakkunniga och synes, under förutsättning av en ändamålsenlig organisation av den ifrågasatta linjen, sakna berättigande. För övrigt må i detta sammanhang sägas att, då från skolläkarna liksom också från hemmen klagomål över alltför tyngande arbetsbelastning och hotande överansträngning av de unga, särskilt på gymnasiet, tid efter annan framföras, det väl närmast vore att betrakta som en fördel om arbetsbelastningen på gymnasiet kunde i någon mån lättas.

Av vad ovan anförts torde framgå att *mycket starka skäl tala för upprättandet av en nyspråklig gymnasielinje vid sidan av de båda nu existerande linjerna*. Vad angår den närmare organisationen av denna linje, torde densamma böra bli föremål för utredning av sakkunniga. Därvid bör iakttagas att den nya linjen skall vara avsedd dels att giva en ändamålsenlig utbildning åt dem, som ha för avsikt att ägna sig åt mera praktiskt betonade levnadsbanor, dels ock att förbereda för inträde vid vissa (t. ex. medicinska, farmaceutiska) fackhögskolor. Tidigare ha vid Nya elementarskolan i Stockholm försök pågått med en nyspråklig linje upptagande som huvudämne ryska, och vid vissa enskilda läroverk finnas för närvarande dylika linjer med ryska eller spanska som fasta ämnen. Vid den form av nyspråklig linje, som här föreslås, avses däremot icke upptagandet av något av nyssnämnda språk å gymnasiets schema utan synes linjen ifråga i stället böra koncentreras kring de tre kulturspråken (tyska, engelska, franska), vilka böra betraktas som denna linjes huvudämnen. Skall en dylik linje kunna bli fullt effektiv, bör den jämställas med latin- och reallinjen och alltså icke först på ett mera framskridet stadium utgrenas från endera av dessa. I likhet med nämnda båda linjer

bör även den nyspråkliga linjen i de båda högsta gymnasieringarna organiseras med fasta ämnen och tillvalsämnen. Vad de fasta ämnena beträffar, synes emellertid det naturliga vara, att *två* främmande levande språk — tyska och engelska eller engelska och franska — såsom linjens huvudämnen träda i stället för de båda andra linjernas huvudämnen latin respektive matematik, varav följer att de fasta ämnenas antal å den nyspråkliga linjen skulle bli sex mot fem å de båda andra linjerna. Med hänsyn till dess oumbärlighet i det praktiska livet liksom också dess nödvändighet för medicinska, farmaceutiska m. fl. studier synes även matematik — till ett omfång ungefärligen motsvarande latingymnasiets kurs före 1933 års stadga — böra ingå som fast ämne å den nyspråkliga linjen. Möjlighet till samläsning i övriga ämnen med andra linjer bör givetvis beaktas. Tillval av dels naturvetenskapligt, dels ock humanistiskt orienterade ämnesgrupper bör beredas; härvid bör tillses att det av de tre kulturspråken, som ej ingår bland linjens fasta ämnen, upptages i åtminstone en avsevärd del av tillvalsgrupperna. Även latin — ehuru av naturliga skäl med starkt begränsat timantal — kan tänkas ingå i en eller annan av tillvalsgrupperna. Också rent praktiska ämnen — t. ex. handelslära — kunna tänkas upptagna i några tillvalsgrupper i anslutning till ett förslag, som för någon tid sedan framlades av en medlem av kungl. skolöverstyrelsen; uppslaget torde böra närmare prövas av sakkunniga.

Det är naturligt att upprättandet av en nyspråklig gymnasielinje bör föranleda en omprövning även av de båda andra linjernas organisation i syfte att tillförsäkra desamma möjligast effektiva organisation; härvid ligger särskilt nära till hands att tillse att reallinjen — mot vilken linje, sådan den organiserats enligt 1933 års stadga, anmärkningar, som knappast kunna avvisas såsom oberättigade, riktats — så uppbygges, att den blir i stånd att på bästa möjliga sätt fylla sin uppgift. Ävenså bör tillses, att de för modern allmänbildning synnerligen betydelsefulla biologiska kapitler, som avhandla utvecklings- och ärftlighetslära jämte växternas livsföreteelser och mot vilkas undanskjutande från det odifferentierade gymnasiet väl grundad kritik framförts, åter införas å nämnda stadium.

Slutligen bör påpekas att det förslag, som här framföres om upprättande av en nyspråklig gymnasielinje, icke syftar till gymnasieorganisationens kvantitativa utökande. Nyspråklig linje bör som regel få upprättas endast då den kan ersätta en förut befintlig serie avdelningar av endera av de båda andra gymnasielinjerna å viss läroverksort. Det måste anses som en sund princip att den nya linjen sålunda får fritt tävla med de båda förut existerande; upprättandet av den nyspråkliga linjen å de olika läroverksorterna komme sålunda väsentligen att bero av elevernas eget fria val av linje vid inträdet å gymnasiet. Härigenom vinnes också den i hög grad beaktansvärda fördelen att i första hand *inga nya anslag av statsmedel* erfordras för den nya linjens upprättande.

Den utredning, som är erforderlig före upprättandet av den här före-

slagna nyspråkliga linjen, bör bedrivas skyndsamt och torde, särskilt med hänsyn till det grundliga förarbete, som utförts av sedan 1918 arbetande kommittéer av skolsakkunniga, icke behöva beräknas kräva längre tid än att den nya gymnasieorganisationen bör kunna tillämpas från och med ingången av läsåret 1934—1935.

Under återopande av vad sålunda anförts få vi härmed hemställa,

att riksdagen ville besluta att hos Kungl. Maj:t begära en skyndsam utredning om upprättande vid de allmänna läroverken av en nyspråklig gymnasielinje vid sidan av de båda nu existerande linjerna.

Stockholm den 20 januari 1934.

Ivar Anderson.

Emanuel Björck.

Erik Hagberg.

Edvard Lithander.

John Gustafsson,

Välsnäs.
